

Onko julkisten kuvien "takana" mitään?

1. Pieni provokaationi onnistui: lyhyt puheenvuoroni (Kiistatonko kiintoisinta?, Tiedotustutkimus 3/87) tuotti kolme seuraavassa numerossa julkaistua kommenttipuheenvuoroa, Markku Kosken, Heikki Luostarisen ja Esa Väliwerrosen.

Kyseessä ovat aivan ilmeisesti 1980-luvun tiedotusopillisessa ja myös sitä sivuavassa, esim. viime presidentinvaalien synnyttämässä, journalistisessa keskustelussa tärkeiksi nousseet teemat, joiden kehittelyä on tarpeen jatkaa. Jos nuo tärkeät teemat olisi jotenkin nimettävä, nimiä olisivat esim.: Julkisuuden väitetty muuttunut luonne, Julkisten kuvien mahdollinen kaikkivoipaisuus ja Julkisten kuvien sekä yhteiskunnallisen todellisuuden muiden mahdollisten osa-alueiden suhde. Sanat "väitetty" ja "mahdollinen" jättävät asioita tarkoituksellisesti avoimiksi.

Itse asiassa keskustelua on jo jatkettu, nimittäin suullisesti Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksen lisensiaattiseminaarissa 29.3.88. Paikalla olivat mm. jo mainitut Koski, Luostarinen ja Väliwerrosen, ja vaikutti siltä että jos päästään molemminpuolisten kärjistyksen yli, aidot erimielisyydet eivät välttämättä olekaan kovin vakavia.

2. Kommentti Väliwerroselle (Autenttisuuden tuolla puolen, Tiedotustutkimus 4/87):

Relevanttia ei ole tässä yhteydessä - jossakin muussa kyllä - keskustella siitä, miten onnistunut tai epäonnistunut mahdollisesti on Risto Kolasen tapa tai yritys (re)konstruoida "autenttinen Koivisto". Tärkeintä on oivaltaa että "julkisen Koivisto" ei ole koko Koivisto,

hänen politiikastaan julkisesti esitettävät kuvat eivät ole koko hänen politiikkansa jne.

Väliwerrosen kysyy: onko "todellinen politiikka" vain jotakin, joka on kaivettava esiin julkisuuden tuolta puolen? Ei tietenkään. Mikä on "julkisen" ja "ei-julkisen" osuus politiikan kokonaisuudessa ja mikä niiden suhde, se voidaan tietää vain tutkimalla molempia.

Itse olen pitänyt "julkista" ja "ei-julkista" ym. käsitteitä välttämättöminä analyttisinä apuvälineinä, ei sen kummempina. Seminaarikeskustelussa tämä myös kiistettiin: mm. Juha Koivisto korosti että olisi pyrittävä käsitteisiin, joiden avulla - niin hänen kantaansa tulkitsen - päästäisiin käsiksi dynaamisiin vaikutusprosesseihin, joissa ovat mukana niin "julkiset" kuin "ei-julkiset" elementit. Esimerkkinä käytettiin fasismin nousua Saksassa ja sen joukkokannatuksen muodostumista.

Koivisto saattaa olla oikeassa. Kun en itse pidä kovinkaan onnistuneina sellaisia spatiaalisia metaforia kuin "ylhäältä päin" suuntautuva ideologisuus ja "alhaalta päin" nouseva kulttuurisuus, minun on varmasti viisasta olla kriittinen vastaavia metaforia kohtaan yleisemminkin. Niinpä panenkin tämän puheenvuoroni otsikossa sanan "takana" sitaatteihin. Sitten kun parempia käsitteitä ja sanoja on onnistuttu konstruoida, nykyiset joutavat kokonaan pois käytöstä.

3. Ns. epätieteelliset lähteet ovat toisinaan antoisampia kuin tieteelliset. Poliitikkojen muistelmissa saatetaan terävästikin eritellä "julkisen" ja "ei-julkisen" suhdetta konkreettisessa politiikassa. Esimerkkitapaus on Jouko Kajanojan kirja *Vallankumous ja 10.000 ääntä*, teos jossa tekijä muistelee hallitusta johon hän itse kuului; sen taktiikan peruslinjoja oli hänen mukaansa salailu (esimerkki tästä Mauno Koiviston kirje Maailmanpankille). Salailu ja julkisuuden karttaminen olisivat tiedotusopissakin herkullisia tutkimuskohteita (vrt. Jukka-Pekka Takala, toim., *Mikä salaista Suomessa?*).

Kannalleni olen saanut viime hetken tukea Pohjois-Suomen Tutkimuslaitoksen johtajan Boris Segerstählin puheenvuorosta *Ympäristön asema kehitysuunnitelmissa* (esitelmä Lapin tiede- ja kulttuuri-päivillä 19.3.1988). Siinä hän sanoi mm.:

"Valmistelutyön salailu näyttää yhä useammin olevan osana sitä strategiaa, jolla hankkeita yritetään ajaa läpi. --- Tämä salaisen valmistelun strategia näyttää leviävän kaikille tasoille suomalaisessa yhteiskunnassa."

Keskustelussa kukaan ei kiistänyt salailun, kabinettipolitiikan yms. ilmiöiden olemassaoloa eikä merkitystä. Eri mielisyyttä ei tältä osin lienkään.

4. Väliverronen kysyi lehtijutussaan myös: pitäisikö entistä enemmän tutkia myös politiikan, poliittisen kulttuurin ja julkisuuden muutoksia? Vastaukseni: mistään asiasta tuskin on keskusteltu 80-luvulla niin paljon kuin juuri noista, mitään asiaa ei tutkittane jo nyt yhtä paljon. Seminaarissa toisaalta myösin, että nuo vilkkaat keskustelut eivät toistaiseksi ole esim. politologian piirissä Suomessa johtaneet laajoihin eivätkä syviin tutkimuksiin.

5. Luostarisen kommentissa (Presidentin päiväkirjasta, Tiedotustutkimus 4/87) kiintoisinta on ajatus poliittisesta päätöksenteosta, joka tapahtuu julkisen kuvan ehdoilla, yrityksinä vaikuttaa siihen ja reaktiona sen muutoksiin. Näin lienee. Mutta ovatko nuo yritykset ja nuo reaktiot itsessään julkisia vai eivät ja millä metodiikalla ja aineistolla niitä olisi tutkittava, on toinen kysymys.

Etäisenä analogiana tulee - vasta tätä kirjoittaessani - mieleeni Peter von Baghin jossakin esittämä näkemys, jonka mukaan Marilyn Monroen rooli-hahmojen ja hänen yksityisminänsä ero oli minimaalinen. Mutta voisiko kukaan saada tätä selville 'vain' katsomalla ja tutkimalla Monroe-filmejä?

6. Koskelle: (Onko julkinen todellista? Tiedotustutkimus 4/87):

Julkinen kuva ja julkisuus eivät ole triviaaleja eivätkä helppohintaisia, mutta ne eivät myöskään ole koko todellisuus.

On historian tutkimuksen parodioimista väittää, että jonkun toimijan "omien paperien" julkitulo on sille ratkaisevaa. Hyvä historian tutkimus asettaa kaikki lähteensä, niin kirjalliset, suulliset kuin muutkin, kriittiseen testiin.

7. Väliverronen epäilee julkisuuden harjoittaman vääristelyn tutkimisen voivan johtaa vain moralisoivaan kritiikkiin. Huono tuollainen tutkimus ehkä jää moralisoinnin asteelle, mutta kukaan ei voine väittää esim. The Glasgown

Media Groupin upeassa tutkimussarjassaan (Bad News, More Bad News, Still Bad News jne.) vain moralisoivan mitä tuolla sanalla sitten tarkoitettaneenkin. Toisaalta taas julkisten kuvien tutkimus saattaa sekin huonossa tapauksessa olla julkisilla kuvilla moralisointia. Tutkimuskohte ei asiaa ratkaise, vaan tutkimustapa.

Koski (em. artikkelissaan) taas puhuu "liikaa kohteessa kiinni olemisesta" ns. normaalitutkimuksen ominaisuutena. On vaikea arvata mitä hän tarkoittaa normaalitutkimuksella. Esim. hänen oma kiintoisa Sorsa-diagnoosinsa on aika lailla kiinni kohteessaan; kriittistä etäisyyttä ei tule niin paljon kuin voisi tulla.

8. Myös eri suuntausten ihmiskuva ansaitsisi pohtimista. Jos sanotaan journalismin/joukkotiedotuksen/julkisuuden luovan/konstruoivan sosiaalisen todellisuuden - todellisuuden, ei todellisuutta - kyseessä on uusi ja aiemmasta behaviorismin varhaisvaiheen ajattelutavasta ehkä poikkeava lääkeruiskemalli mutta sama malli kuitenkin: ihminen on pohjimmiltaan passiivinen reaktioautomaatti, jolle muut konstruoivat valmiiksi sosiaalisen todellisuuden. Kiistan tämän. Jokaista tähänastista Sorsa-diagnoosia vastaan asettuu tieto Sorsan erittäin vähäisestä suosioista presidentti- yms. gallupeissa. Jokaista tähänastista Reagan-diagnoosia vastaan asettuu tieto Reaganin suosion vaihtelevuudesta - se on ollut myös varsin alhaalla.

9. Edellisestä ongelmasta poikkeava kysymys journalismin/joukkotiedotuksen/julkisuuden kasvavasta merkityksestä esim. politiikassa ja politiikalle.

Epäilyksittä allekirjoitan vain väitteen journalismin/joukkotiedotuksen/julkisuuden määrällisestä kasvusta. Myös sisäistä 'rakennemuutosta' on tapahtunut: näyttämöllepano on kasvanut julkisuuden sisällä.

Kaikki muut yleisesti esitetyt väitteet ovat ns. tavanomaista viisautta vailla problematisointeja. Oliko Urho Kekkosen voitoille vuosien 1956 ja 1962 presidentinvaaleissa julkisuudella sinänsä vähemmän merkitystä kuin Mauno Koiviston voitoille vuosina 1982 ja 1988? Missä se on todettu? Tai miten se voitaisiin todeta? Entä julkisuuden merkitys ensimmäisen yksikamarisen eduskunnan vaaleille?

Seminaarikeskustelussa Luostarinen huomautti, että aikoinaan ihmiset äänestivät pääasiassa luokka-asemansa mukaan, kun taas nyky-yhteiskunnassa luokasiteet ovat höltyneet ja tämä selittää osin julkisuuden - myös näyttämöllepanon - merkityksen suuren kasvun. Argumentti on kiistattoman hyvä. Toisaalta suomalaiset esim. vuonna 1907 olivat nykyistä tuntuvasti kriittisempiä julkisuuden edessä; julkisuuden eräänlainen hyötysuhde tai sen tuotos panokseen verrattuna oli paljon parempi/suurempi kuin tänään.

Väitänkin ihmisten ilmeisesti tulleen kriittisemmiksi, kyynisemmiksi, vaikeammin vaikutettaviksi kuin ennen. Ihmiset ehkä keskimäärin ottaen ymmärtävät joukkotiedotuksen "esityksellisen perusluonteen" (sanonta Veikko Pietilän) paremmin kuin koskaan ennen. Näyttämöllepanon oivaltaminen idealtaan näyttämöllepanoksi on journalistisesta keskustelusta päätellen jo aika yleistä kansalaispätevyyttä. Sen varaan voidaan rakentaa vaikkapa varsin tavanomainen - ei suinkaan vain "älyköille" suunnattu - viihdefilmikin Broadcast Newsin tapaan. Journalismin/joukkotiedotuksen/julkisuuden mahdollisuudet ehkä vaikeutuvat ... Seminaarikeskustelussa tätä ei varsinaisesti kiistetty.

10. Joka tapauksessa katson edustavani suomalaisessa yhteiskuntatieteellisessä keskustelussa vähemmistökantaa, mikä ei sinänsä todista että olen oikeassa.

Muististani pystyn toisaalta luettelemaan puolisen tusinaa tutkijaa, jotka jossakin yhteydessä - vaikkapa 'vain' haastattelussa - suunnasta tai toisesta ovat asettuneet kritikoimaan symbolien/kulttuuristen merkitysten/diskursioiden/julkisten kuvien tutkimuksen suhteellista ylivaltaa ja muiden teemojen laiminlyömistä vastaan: Raimo Blom, Olavi Borg, Pertti Karkama, Olli Perheentupa, Kauko Pietilä, Martti Siisiäinen, Jussi Simpura, Esa Töykkälä, Matti Wiberg. Luettelon saisi hieman pitemmäksi, jos ottaisi mukaan kaikki jotka edes erottelevat "diskursiiviset" ja "ei-diskursiiviset" yhteiskunnalliset käytännöt toisistaan.

Kulttuuriset merkitykset ja julkiset kuvut ovat tietenkin kaukana synonyymeista. Jokin kuitenkin yhdistää sellaisia ajattelutapoja, joissa yhteiskunnallisen tajunnan ilmiöt ovat kovin, kovin keskeisiä.

Äskeisestä nimelistasta nousee esiin yksi: Perheentupa. Helsingin Sanomien arvostelussaan (2.2.88) hän herätti kysymyksen, rakentaako Pekka Sulkunen uudessa oppikirjassaan Johdatus sosiologiaan yhteiskuntakuvansa liikaakin kulttuurisen merkityksen käsitteen varaan. Kysymys on mitä tärkein eikä siihen pidä vastata kepeästi. Ongelma menee toisaalta niin kauas tiedotusopin rajojen yli, että toivon Sosiologia-lehden tarttuvan siihen ja otankin yhteyden mainitun lehden toimitukseen.

Pertti Hemánus